

Sandflugtens svøbe

Gennem tiderne har der været perioder med sandflugt langs Jyllands vestkyst. Den seneste sandflugtsperiode fandt sted fra omkring 1450 til 1800. Den skyldtes dels et koldt og blæsende klima ("Den lille Istid"), dels at befolkningen drev rovdrift på det sparsomme plantedække ved at høste foder, brændsel og tagmateriale og ved at lade husdyrene græsse frit i klitten. Kongen udstedte allerede i 1539 bestemmelser til bekæmpelse af sandflugten, men først i 1792 kom der en egentlig sandflugtslov. Heri blev det blandt andet bestemt, at alle klitsognes og tilgrænsende sognes beboere havde pligt til at deltage i klitdæmpningsarbejdet uden vederlag. Thy var så hårdt ramt af sandflugten, at alle sogne måtte bidrage.

Lauritz Thagaards første plantningsforsøg

Sandflugtskommissær Lauritz Thagaard (ca. 1758-1829) foretog i 1811 de første forsøg med såning af skovfrø i et klitområde under Hvidbjerg sogn. Der blev brugt i alt 55 pund gran-, birk- og ellefrø. Resultatet var dog nedslående. Året efter konstaterer Thagaard, at såningen kun har resulteret i 3-4 granplanter, og han skønner at: "formodentlig udgaar de og."

8 nye forsøgsplantninger

I klitområder på nordkysten af Sjælland havde man mere held med sig, og inspireret heraf udstedte kongen en

Thagaards Plantage på målebordsblad fra 1870'erne, påført Kystvejen, P-plads og stier.

resolution, der pålagde amtmændene i de sandflugtsramte områder at gøre nye forsøg med skovplantning. I Thisted Amt skete det i 1816 og -17, hvor der blev udpeget i alt 8 forskellige steder til "opelskning af skov". En af de nye forsøgsplantninger er det, vi i dag kalder Thagaards Plantage.

Thagaards Plantage

De første år bød på store problemer. Det magre sand var ikke befordrende for væksten, og der var ingen læ, så træerne tørrede ud. På nogle områder stod der vand til langt hen på sommeren, så træerne druknede. For at bedre vilkårene blev der tilkørt ler, bygget lædiger og gravet grøfter.

Thagaards Plantage, som oprindeligt var ca. 15 ha stor, overlevede, fordi den med tiden blev omsluttet af den ny Tvorup Klitplantage, som voksede op og skabte læ.

Under en vandring i plantagen i dag finder man flere af de oprindelige beplantninger. Rødgran og birk dominerer. Rødgran med mange kandelaberagtige former som følge af gentagne ødelagte topkud og lave nedhængende grene, der har slået rødder. Birk som efter vindpåvirkning har udviklet troldeskovsagtige former. Bævreasp findes i mængde, og der er enkelte skovfyr og rødæl.

I plantagen ser man et omfattende grøftesystem. I skellet mod sydvest er der et stort velbevaret dige. I nordkanten omkring midten findes et mindre, men dog tydeligt dige. I sydkanten støder man på nogle korte parallelliggende lave diger på tæt afstand. Her har måske ligget en lille lokal planteskole, som blev lavet omkring 1828.

Rødgran med mange topkud.

Turforslag

En lille sti, markeret med grønne pile på røde pæle, fører rundt i den mest karakteristiske del af plantagen. Turen er 450 m lang. Efter turen anbefales det at følge sporet fra P-pladsen 200 m mod syd til resterne af Tvorup Skovhus. En længere rute, (3,5 km) markeret med gule pæle, fører til Sømærket og Bøgsted Rende.

Sådan finder du Thagaards Plantage

Kør ad Kystvejen mellem Klitmøller og Vorupør. I den nordlige del af Tvorup Plantage, ved 24,6 km mærket, ligger en P-plads på vestsiden af vejen. Thagaards Plantage ligger umiddelbart vest herfor.

Denne folder er udarbejdet af Naturstyrelsen Thy i samarbejde med Nationalpark Thy og Museet for Thy og Vester Hanherred.

Nationalpark Thy

www.danmarksnationalparker.dk

Museet for Thy og Vester Hanherred

www.thistedmuseum.dk

Miljø- og Fødevarerministeriet
Naturstyrelsen

www.naturstyrelsen.dk
Tlf. 72 54 30 00

Miljø- og Fødevarerministeriet
Naturstyrelsen

Thagaards Plantage i Thy

- en forsøgsplantning fra 1817-20

Christiansgave

I de første år blev der indkøbt planter fra forskellige steder i landet, men for at nedsætte transporttiden og lave bedre akklimatiserede planter blev det besluttet at lave en planteskole i Thisted. Denne kongelige planteskole blev oprettet i 1821. Da forsøgene senere blev opgivet, blev planteskolen nedlagt og overgik først til amtet og senere til Thisted By. Det er det nuværende lystanlæg Christiansgave.

Forsøgsplantningerne opgives

Plantningerne trivedes dårligt. En kommission konstaterede i 1838, at forsøgene var mislykkedes, og de blev alle efter kongelig resolution opgivet i 1843. På det tidspunkt beskrives Tvorup Skovhus som noget medtaget. Det blev i 1845 solgt på auktion, og huset var i privat eje indtil 1892, hvor det blev tilbagekøbt af staten og rakt ned.

I Hanstholm Vildtreservat ses levn af to af de andre forsøgsplantninger ved Nordre og Søndre Skovhus. Derimod findes ikke spor af de resterende plantninger.

Den store landskabsforvandling

På trods af de nedslående resultater, blev der allerede i 1850'erne gjort nye forsøg på træplantning, men denne gang med andre træarter og på andre lokaliteter - blandt andet ved "Gryden" i den østlige del af Tvorup Plantage. Det lykkedes langt bedre, og nu startede en gigantisk forvandling

Mangestammet skovfyr fra plantagens start.

Hus fra Vorupør af samme type som Tvorup Skovhus.

Fra udgravningen af Tvorup Skovhus. Syldstenene viser husets grundplan.

af klitlandskabet. I løbet af få årtier var et tæppe af bjergfyr rullet ud over de mest sandflugtsramte dele af Thy, og de nuværende klitplantager var en realitet.

Tvorup Skovhus

Til at føre opsyn med arbejdet i Tvorup ansattes i 1818 klitløber Jens Olesen, og samme år lod Rentekammeret opføre en bolig til ham i plantagen. Huset er forlængst nedrevet, men syldstenene er i 2004 blotlagt ved en arkæologisk undersøgelse, foretaget af Museet for Thy og Vester Hanherred.

Byggeriet af skovhuset er vel belyst i de skriftlige kilder. Ifølge licitationen fra 1817 skulle der bygges en "ordinær Huusmands Bygning med Udskud, der bedst modstaa Blæst og Stød...". Huset skulle være ca. 12 m langt og omkring 6 m bredt. Byggematerialer og arbejdstid var udspecificeret, ligesom der også var oplysninger om rummenes indretning.

Den arkæologiske udgravning viste imidlertid et andet billede af Tvorup Skovhus. Den udgravede hustomt viste sig nemlig at være 37 m lang (!), så der må undervejs i husets historie være bygget til det oprindelige hus.

Byggeskik

Huset var bygget efter den lokale byggeskik, hvor man fortrinsvis brugte let tilgængelige byggematerialer som ler, natursten og tørv i de udvendige flader. Bygningstømmer skulle på den tid importeres fra Norge, og der anvendtes en højremskonstruktion, der dels krævede forholdsvis lidt tømmer, dels holdt tømmeret godt beskyttet mod fugt. Tømmerkonstruktionen medførte, at der var smalle rum langs ydervæggene og ved gavlene. Disse rum kaldes udskud, og i grundplanen kan man især i den østlige del af huset se, at udskudsrummene bl.a. har været brugt til alkover og opbevaringsrum. Ydervæggene var opført af flintknolde og flade kridtsten, de såkaldte bleger, og overfladerne har nok været godt dækket af lerklining. Taget var ifølge kilderne af strå, og de store tagflader, som også gik ned over gavlene, var gode til at modstå hårdt vejr.

Husets rum

Husets centrale og ældste del rummede også de vigtigste funktioner - køkken, bryggers og beboelsesrum. I køkkenet var der spor efter en rund bageovn og et aflangt ildsted,

der har ligget i forlængelse af hinanden. Herfra har man formentlig også kunnet fyre op i en bilæggerovn, der stod i stuen. Vest for køkkenet var der bryggers med pikstensbelægning. Her var der også på et tidspunkt gravet en brønd, der var indvendigt afstivet af en trætønde. Syd for køkkenet var der to kvadratiske rum, der tolkes som stue og kammer. Fra kammeret har der været adgang til en alkove i et smalt rum på husets nordside.

Birkenræ plantet ved plantagens etablering.

Tilbygningerne

Den oprindelige bygning er senere udvidet mod øst med rum, der nok har været storstue og kamre.

I husets vestlige ende blev tilføjet en ca. 10 m lang forlængelse samt en vinkelbygning mod syd. Her har nok været stald og lade. Indretningen med stald i bryggerset og lade mod vest kender vi fra andre gamle huse i Thy. Vi ved fra skriftlige kilder, at klitløberen Mads Bedsted brugte lade til at opstalde de får, han fangede ind ude i klitten. Det fremgår af de problemer der opstod, da fårene en dag i 1835 væltede det øl, Mads Bedsted havde til at stå i lade.

Kilder
Peder Skarregaard: Kampen mod sandet
Jørgen Eigaard: Notat om Thagaards Plantage
Charlotte Boje H. Andersen: Tvorup Skovhus (Historisk Årbog 2007)